

TEHLİKELİ KİMYASALLARIN YÖNETİMİ SEMPOZYUM VE SERGİSİ SONUÇ BİLDİRGESİ

Ülkemizde ilk defa yapılan “Tehlikeli Kimyasalların Yönetimi Sempozyum ve Sergisi” TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Ankara Şubesi tarafından 8-9 Ocak 2009 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Sempozyuma taraflardan toplam 444 katılımcı katılmıştır. Bunlardan 205’i kimya mühendisidir. Katılımcıların 260’i kamu, 99’u özel sektör, 18’i öğrenci, TMMOB ile odaları ve KMO dan da 67 şeklindedir. Düzenlenen 6 oturumda sözel 32 ve 1 poster bildiri sunulmuştur.

Sempozyum, tehlikeli kimyasalların üretiminden, kullanılmasına, ambalajlanmasına, taşınmasından, depolamaya, atıklara kadar olan süreçlerde kimyasalların yarattığı tehlikelerin azaltılması için alınması gereken idari ve teknik detayları ilgili uygulamadaki eksikliklerin belirlenmesine, çözüm önerileri getirilmesine, mevzuatın uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerin tartışılmasına olanak sağlamış, elde edilen deneyimlerin paylaşılması, teknik ve bilimsel gelişmelerin geniş kitlelere aktarılması, araştırmacı, işletmeci, firma temsilcisi, sivil toplum örgütleri ve yönetici çevrelerin aynı platformda buluşturularak çalışanların toplumun ve çevrenin güvenliğinin artırılmasına büyük bir fayda sağlamıştır.

Mesleğimiz ve ülkemiz çıkarlarına yönelik görevlerimizden birini daha yerine getirmiş olmanın haklı gururu ve heyecanı ile elde ettiğimiz bulgu, öneri ve görüşlerimizi kamuoyu ve halkımızla paylaşıyoruz;

GENEL

Gelişmiş ülkelerde gelişmişlik, ülkelerin kimyasal madde tüketimi ya da kişi başına kullanılan kimyasal madde miktarı bir kriterdir. Ülkemizi bununla kıyasladığımızda, gelişmiş ülkelere oranla kimyasal tüketimi Türkiye’de diğerlerinin yüzde 25’ini henüz geçmemiştir.

Dünyada patenti alınmış 100 bine yakın ticari kimyasalın; yaklaşık 7 bin tanesi kesinlikle kanserojen, mutajen ya da benzeri riskler taşıyan tehlikeli kimyasallar sınıfına girmektedir.

Türkiye ekonomisine doğrudan ve diğer sektörlerle sağladığı ara malıyla da dolaylı olarak büyük katkısı bulunan Türk kimya sanayi Dünya kimya sanayiinin ilk 10’u içerisinde ise de Türk kimya sanayi suyu kirli, çevresi kirli, gıdası kirli, havası kirli, bir ülke yarattı, bunların üzerinde özellikle durmamız gerekiyor. Ülkenin kimyası bozulmuş durumda, herhalde kimyacılar ihtiyacı var.

Tehlikeli Kimyasalların Yönetimi Sempozyumunu sürecince yapılan tespitler, sorunlar ve çözüm önerileri ana başlıklar halinde incelemek gerekir.

1-Mevzuat

AB’de GHS hakkındaki taslak tüzüğünün ele alınması ve verilen geçiş periyotlarının uygulanarak Türk mevzuatına ve kimyasallar yönetimine kazandırılması gerekmektedir.

Direktiflerin getirdiği yasal zorunluluklar doğrultusunda yalnızca AB ülkelerine ihracat yapan ilgili kuruluşlar değil; ülkemizdeki riskli ortamlarda kullanılan ekipmanlar ve çalışanları açısından da konuya gereken önem verilerek gereklilikleri yerine getirilmelidir.

2-Görüş İsteme

İlgili bakanlıklar kimyasal maddelerle ilgili bir yönetmelik çıkarıyorsa; Odamızdan, TMMOB’den bir görüş istemiyorsa veya Tehlikeli Maddelerin ve Müstahzarların Sınıflandırılması, Ambalajlanması ve Etiketlenmesi Hakkında Yönetmeliğin Kimyasallar Danışma Komisyonunun oluşumunda KMO’nun temsil edilmesine olanak tanınmıyorsa, bunun sorumluluğu KMO’na ait değildir ve yaşanacak olumsuzlukların sonucunda ülkemiz çok büyük bedeller ödeyecektir.

3-Denetim

Bakanlıkların bütün iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına da yaklaşımı sadece “biz mevzuatı çıkardık” olmamalıdır. Çalışma, Çevre Orman, Sanayi, Sağlık ve ilgili diğer Bakanlıkların piyasa gözetim ve denetim görevlerini ivedilikle yerine getirmelidirler. Denetleyecek olan kim? “Siz denetleyin, hep beraber denetleyelim, hep beraber sahip çıkalım, ama bu iş esas devletin görevidir. İş sağlığı ve güvenliği mevzuatı paydaşlar ya da sosyal tarafların gerçekten sözde değil, özde diyalog isteyerek, iyi dinleyerek karşısında bulunan sosyal tarafları ve o tarafların söylediklerini de düzenlemelere yansıtarak oluşturulması gereklidir.

4-Bilinçlendirme - Eğitim

Üretilen veya ithal edilen kimyasal maddelerin kontrolü ve denetimini bilmediğimiz gibi sektörün büyük bir kısmında işveren/işçi prosesde kullanan kimyasalları hangi amaçla kullandığını bilmiyor, tehlike özellikleri hakkında bilgi sahibi değildir. Bu nedenle ilgili önlemleri işyerinde alamamaktadırlar. Sanayicimize bu konuda gerekli olan bilgiyi aktaracak çoğu kimya mühendisi de bu konuda yeterli bilgi donanımına sahip değildir.

Bu konuda da bilinçlendirme ve eğitim görevi kamu, bilim adamlarımızca ve ilgili örgütlerce yapılmalıdır. Kimya Mühendisleri Odasının gerçekleştirdiği bu sempozyum ile kamunun bilinçlendirilmesinde üstüne düşen görevi yerine getirmiş ve her iki yılda gerçekleştirmeyi planlamış olup, görevini devam ettirecektir.

Kimyasal maddelerin tehlikeleri, iş sağlığı ve güvenliği gibi konularda Lisans eğitiminin çağın gereklerine göre güncelleştirilmesi gereklidir. Kimya mühendisi, kimyager öğrencilerimiz, tıp fakültelerinde sağlık çalışanları büyük riskler altındadırlar.

5-İşbirliği ve Karşılıklı Güven

Ülkemizde öncelikle sorun olarak birbirimize olan güven konusunda ciddi bir güven sorun bulunmaktadır. Konunun ilgili tarafları, birbirimize güvenmiyoruz; işverene güvenmiyoruz, devlete güvenmiyoruz, devlet çalışana güvenmiyor, devlet üniversiteye güvenmiyor.

Bu sorun, risk demokrasisi anlayışı, işbirliği yaklaşımı olmadan çözülmeyecektir. Çünkü riskleri demokratik biçimde yönetme alışkanlığımız yok. Bunu gerçekleştirmek için birbirimize karşı açık, şeffaf, saydam, risk demokrasisi yaratmalı ve taraflar güven ve işbirliği içinde çalışma yöntemlerini oluşturmalıdır.

6-Kayıt Sistemi ve Envanter

Tehlikeli bir kimyasal üretimden son ürüne kadar, yani bir fabrikaya veya herhangi bir yere girdikten sonra, son ürün çıkana kadar kayıt altına alınacak bir sistem kurulmalı süreç içerisinde güncelleştirilmelidir. Bu kimyasalların kayıt altına alınması da her türlü emisyonu, yani yayımından tutun da ortama çıkacak atığa kadar olmalıdır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığının girişimci bilgi sistemi çerçevesi içerisinde büyük bir envanter çalışmaları devam etmektedir. Tehlikeli kimyasallarla ilgili olarak da bu envanterlerin genişletilmesi ve sağlam bir temele oturtulması çalışmalarını bir an önce sonuçlanmalı ve taraflarca paylaşılmalıdır.

7-İstihdam

Tüm özel işyerlerinde çalışan kimya mühendislerinin kamu kurumu niteliğinde olan Kimya Mühendisleri Odasına kayıtlı olma zorunluluğu bulunmaktadır. Özel sektörde çalışan bir çok mühendis odaya kayıtlı değil adeta kayıtdışı çalışıyor.

Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük gereğince; kimyager veya kimya mühendisinin bulundurulacağı belirtilen işyerlerinde Sorumlu Müdür bulundurulup bulundurulmadığı kamu tarafından göz ardı edilmiştir. Bu Tüzük hükümleri geçerli ise kamu tarafından uygulanıp uygulanmadığı denetlenmelidir.

Kimya mühendisleriyle, kimyagerlerin var olan 6269 sayılı yasa ve uygulama yönetmeliğini devlet uygulamıyor. Mevzuat gereği kimya hizmetleri ile kimya teknolojisi ve uygulanmasına ilişkin sanayi işyerleri, bu işlerle ilgili olarak bir "Sorumlu Müdür" buldurmak zorunluluğu olmasına rağmen 20 bine yakın kimya mühendisinden ancak, KMO'na kayıtlı 789 sorumlu müdür Kimya Mühendisi bulunmaktadır.

Sorumlu müdür olarak kimya teknolojisi ve uygulanmasına ilişkin sanayi işyerlerinde kimya mühendisi buldurmuyorsa, piyasa gözetimi, denetiminde bir eksiklik vardır. Takip, denetim ve kontrolü devlet tarafından yapılmalıdır. Eğer devlet bu görevi yapamıyorsa KMO'na bu görevini devretmelidir.

8-Altyapı Eksikliği Teknoparklar

Avrupa Birliğine girme sürecinde Avrupa'daki mevzuatın, Türkiye'de uyum çalışmaları yapılırken, olay sadece mevzuatın tercümesi değildir. Mevzuatın uygulanması için eksik olan eğitim, araç, gereç, donanım, bilgi altyapısının kısa sürede tamamlanması gereklidir.

Türkiye'de büyük ölçüde KOBİ'lerden oluşan kimya sektöründeki işletmeler, atıkların ve kimyasalların tespit ve gelişimi yapacak AR-GE olanaklarına sahip olmadıkları gibi atık ve kimyasalların zararlarını önleyecek ve giderecek kimyasal endüstri parkları da yetersizdir. Devletin teşvik ve destek kredisi ile teknoparklar oluşturulmalı ve geliştirilmelidir.

9-Avrupa Birliği ve REACH

REACH Tüzüğü'nün gündeme alınmasında her ne kadar "çevre ve insan sağlığının" korunması argümanları öne sürülmüş olsa da, aslında meselenin AB kimya sanayinin başta ABD, Japonya, Çin ve Rusya olmak üzere uluslararası rakipleri karşısında rekabet gücünü kaybetmesi olduğu bilinen bir gerçektir.

REACH kayıt sistemi ile ilgili olarak ülkemizde bir fırtına yaratılmıştır. Bundan etkilenen 700 civarında firmanın REACH kapsamındaki dışsatımın mali değeri 2 milyar dolardır. Bu 700 firma etkilenmesin, karlarına devam etsinler, 2 milyar dolar kar yapalım diye yer yerinden oynamıştır. Yıllardan beri ülkemizde ne kadar kimyasal üretiliyor, kullanılıyor, maruz kalıyoruz, etkileniyoruz, hiç kimse bir şey yapmıyor. Firmalarımızın satış yapması ve kar elde etmesine karşı değiliz. Firmalarımız için gösterdiğimiz çabayı, Türkiye'deki kimyasalların yönetimi için de yapmalıyız.

10-Güvenlik Bilgi Formları

Tehlikeli Kimyasalların Yönetiminde en önemli ve öncelikli bilgi kaynağı Güvenlik Bilgi Formlarıdır. Tehlikeli Maddeler Ve Müstahzarlara İlişkin Güvenlik Bilgi Formlarının Hazırlanması ve Dağıtılması Hakkında Yönetmeliğe göre üretici ve ithalatçı firmalar bu formları kullanıcılara Türkçe sağlaması gerekmektedir. Ancak uygulamada bir çok zorluk bulunmaktadır. Özellikle İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezi Müdürlüğü tarafından verilen KONTROL BELGESİ için istenen belgelerde "Yeminli çevirmene yaptırılmış Malzeme Güvenlik Bilgi Formunun Türkçe çevirisi (İngilizce olanlar hariç) aslı ile birlikte belgelere eklenecektir" denilmekte olup, Ülkemizin resmi lisanı İngilizceymiş gibi İngilizce Güvenlik Bilgi Formları için Türkçe çeviri istenmemektedir.

Üretici ve ithalatçı firmaların bir çoğu Türkçe olmayan veya eksik, yanlış, güncellenmemiş GBF kullanıcılara vermekte ve hatta bir çok firma bu formları temin dahi etmemektedirler. Bunun için dili Türkçe olan güvenilir, güncellenmiş Ulusal güvenlik bilgi formları bankası oluşturulmalıdır. Bu oluşumun ilgili tarafların hizmetine sunulmasına KMO taliptir.

11-Taşıma ve Depolama

Türkiye de yılda yaklaşık 750 000 ton tehlikeli kimyasal yaklaşık 15000 araçla karayolu ile taşınan riskleri ölümcül olan tehlikeli kimyasal taşımacılığı ve depolanması için ülkemizde yeterli önlemler mevcut değildir. Taraflar ile kimya sektörü temsilcilerinden oluşması gereken "Ulusal

ADR Komisyonu” kurulmalıdır. komisyon, ülke içerisinde ADR kurallarının uygulamaya geçirilmesinde önemli bir rol üstlenecektir.

ADR'nin hepsini, 1800 sayfalık kitabı birdenbire uygulamak zorunda da değiliz. Geçiş döneminde acil olan bölümleri alınarak, altyapı oluşturarak, teşvik uygulaması sağlayarak, gerekli ekonomik ve sosyal ortamı oluşturarak yavaş yavaş uygulamalıyız.

Sorun sadece karayolu taşımacılığı değildir, deniz, hava ve demiryolu taşımacılığında da uluslar arası standartların uygulamaları ülkemizde başlatılmalıdır.

Kimyasal maddeler özelliklerine göre depolanmalı ve yangın önlemleri de yine bu özelliklere göre alınmalıdır. Tehlikeli kimyasalların depolanmasında “Güvenli Depo ve Depolama” uygulaması getirilmelidir.

Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği'nin "Zararlı Kimyasal Madde ve Ürünlerinin Kontrolü Yönetimi çerçevesinde katılımcıların sorumluluklarına uymalarını sağlamak ve takibinden OSB yetkilidir” denilmektedir. Depolanmanın da ilgili Yönetmeliğe uygun yapılması zorunluluğu getirilmiştir. Ancak Organize Sanayi Bölgelerinde bu Yönetmeliğe uygun işyeri bulmak hemen hemen imkansızdır. Bu Yönetmeliğin uygulanması ve sağlıklı güvenli işyeri ve toplum oluşturulmasına Kimya Mühendisleri Odası gerekli teknik desteği sağlamaya hazırdır.

12-Patlayıcı Ortamlar

Patlamadan Korunma Dokümanında yer alması veya değerlendirilmesi gereken patlayıcı ortam oluşturabilecek kimyasal maddelerin ve prosesin tanıtımı, güvenlik bilgi formları hazırlanması, patlayıcı ortam oluşabilecek yerlerin ve işlemlerin tespiti, bölgelerin tespiti, tehlike ve risk değerlendirmeleri ile patlamadan korunma önlemlerinin belirlenmesine esas olan muhtemel patlamanın basınç etkilerinin hesaplanmasına ilişkin tespit ve değerlendirmeler Kimya Mühendisliği Anabilim Dalının konularındandır.

Yetkinlik açısından, Patlamadan Korunma Dokümanı; iş güvenliği ve patlayıcı ortamlarla ilgili yeterli eğitim almış Kimya Mühendislerince hazırlanmalı ve tasdik edilmelidir.

Kimya Mühendisleri Odasınca, patlayıcı ortamlar ve bu ortamların değerlendirmesi ile ilgili kimya mühendislerine yönelik mesleki eğitimlerin yapılması ve tehlike bölgeleri hakkında teknik bilgi ve tavsiye belgeleri yayınlaması yararlı olacaktır.

13-ATEX , Exproof ve Statik Elektrik

Yangın sebeplerinin en başında yer alan %32 oranı ile elektrik kontağı(arkı) olmasına rağmen patlayıcı ortamlardaki elektrik tesisatlarının projelendirmesi, uygulanması ve denetlenmesi hakkında bir yönetmelik bulunmamaktadır.

Sadece, ATEX direktiflerinden uyarlanan,yönetmelikler bulunmaktadır. Bu konunun bir parçası olan yangınla mücadele hakkında da Bayındırlık ve İskan Bakanlığının Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmeliği kısmen Ex-proof tesisattan bahsetmekte fakat uygulanabilirliği tartışmalıdır.

Direktiflerin getirdiği yasal zorunluluklar doğrultusunda yalnızca Avrupa birliği ülkelerine ihracat yapan ilgili kuruluşlar değil; ülkemizdeki riskli ortamlarda kullanılan ekipmanlar ve çalışanları açısından da konuya gereken önem verilmeli ve gereklilikleri yerine getirilmelidir.

İlgili meslek odalarımızın, özellikle Elektrik Mühendisleri Odamız projelendirme ve uygulama esasları konusunda mevzuat çalışmaları yapmalı, projenin bir parçası olan Bölge Sınıflandırmasında Kimya Mühendisleri Odasından gerekli bilgileri almalıdır.

Tüm işlem basamaklarında, maddelerin ve/veya nesnelere etrafındaki elektrik alan/statik elektrik değerini ölçerek elde edilen sonuçların dönüştürülmesi ile risk yaratan alanlar tespit edilebilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

14-Kişisel Koruyucu Donanımlar

Kişisel koruyucu donanım kullanmak tehlikeli kimyasallara maruziyeti önlemede en son çare olmakla beraber maalesef en başta alınması gereken idari ve teknik önlemler göz ardı edilerek, ilk önce ve en sık başvurulan yöntemdir.

Kişisel koruyucu donanımların olası tehlikeleri ortadan kaldırmadığı, yalnızca tehlike ile kişi arasına sınırlı bir bariyer koyduğu ve her KKD'nın bir koruma sınırı olduğu, bu sınır aşıldığında korumanın sağlanamayacağı dikkate alınmalıdır.

15-Tehlikeli Atıklar

Hazırlanan Tehlikeli Atık Sınıflandırma Kılavuzu ile atıkların sınıflandırılması, doğru ve etkin yönetiminin sağlanması hedeflenirken, etkin envanter oluşturulması da önemlidir.

Atık yönetimi mevzuatla yönetilmesi gerekir. Doğru yaklaşım tehlikeli atıkların kaynaktan en aza indirilmesini gerektirmektedir. "Kirlenmeden öder ilkesi" ve "zarar oluşmadan önleme anlayışı" hayata geçirilmeye çalışılmalı ve atık üreticileri en iyi teknolojinin kullanılmasına teşvik edilmelidir.

Sorunların yönetiminde "Üniversite-Devlet-Sanayi" işbirliğinin oluşturulması ile uygun geri kazanım teknolojileri uygulanabilir. Devletin geri kazanıma önem veren sanayi tesislerine teşvik, sigorta primleri indirimi, enerji indirimi vb. politikaları koyarak atık yönetimini özendirilmesi önemlidir.

Tehlikeli kimyasal içeren mühimmat atıklarının kontrolünde yasal düzenleme bulunmadığından, çevreye verilen zarar denetlenememektedir.

16-Toksikoloji ve Meslek Hastalıkları

İnsan ve çevreye olacak etkiler nedeniyle, çevreye insanlar tarafından bırakılan kimyasal maddenin, endokrin fonksiyonlarını bozarak insan sağlığı ve sucul vahşi yaşam türleri üzerinde olumsuz etkilere neden olduğundan risk karakterizasyonu her toksik madde için ayrıca belirtilmelidir.

İş sağlığı prosesinin başarısının ölçümü periyodik muayenelerin, işyeri hekimliği hizmetlerinin doğru, uygun ve kayıtlı yapılmasıyla mümkündür. Periyodik muayeneler yasa emrettiği için değil "ölçmek" için ve yasanın gerektirdiği kadar sıklıkta değil her ölçmek gerekliliğinde tekrar yapılabilir. Toksikoloji ile risk analizleri birbirlerini tamamlamak zorundadırlar.

17-Risk Değerlendirilmesi

Çevre ve insan sağlığını koruma ve düzenleme programları içerisinde risk değerlendirmenin öncelikli olduğu konusunda yasal düzenlemeler getirilmeli, mevcutlarda güncelleştirilmelidir. Risk değerlendirme sonucunda elde edilen veriler, risklerin kontrol edilmesine ilişkin kararlarda yasaklama, alternatif bir kimyasal önerisi ya da maruziyet düzeylerinin kabul edilebilir risk düzeyinde olmasını temin edecek kontrol yöntemleri gibi kullanılır. Bu nedenle risk değerlendirmenin dayandığı bilimsel prensiplerin, kavramların ve uygulamaların toplumun tüm taraflarca iyi anlaşılması gerekmektedir. Krizler sırasında risk değerlendirme, yönetimi ve risk iletişimi ülkemizde önemli eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Yapılan tespitler sonucu, sorunların çözümleri tek tek değil bütünsel yaklaşımla yani tehlikeli kimyasalların yönetimi anlayışı ile yapılmalıdır.

Bu bütünsel yaklaşım tehlikeli bir kimyasalın ortaya çıktığı üretildiği veya ithal edildiği andan itibaren kullanımına ve son olarak atık durumuna kadar olan tüm süreci kapsamalıdır. Kimya Mühendisleri Odası olarak süreçte varız, var olacağız...

TMMOB

Kimya Mühendisleri Odası

Ankara Şubesi Yönetim Kurulu